

Ольга Лалак,

аспірантка Національного університету «Львівська політехніка»

«Жива бібліотека» як інноваційна соціально-комунікаційна технологія міжкультурної інтеракції

У статті виокремлено роль бібліотечної діяльності у процесі міжкультурної комунікації, висвітлено інноваційну соціально-комунікаційну технологію здійснення інтеркультурних комунікаційних процесів – інтерактивний захід «жива бібліотека».

К л ю ч о в і с л о в а: міжкультурна інтеракція; соціально-комунікаційна технологія; «жива бібліотека».

Останніми роками спостерігається стрімке зростання кількості культурних центрів, створення різних інституцій для обслуговування діяльності співвітчизників, для забезпечення сприятливих умов їх співробітництва у суміжних сферах. Не менш важливу роль у цьому процесі відіграють бібліотечні установи, які дедалі активніше виступають в ролі багатопрофільних та різновекторних навігаторів у міжкультурному комунікаційному просторі. Аналіз соціально-культурної сфери та шляхи модернізації прикладних технологій інституційного забезпечення міжетнічної взаємодії викликають поглиблений науковий інтерес. Власне, інституційна взаємодія неурядових організацій у сфері міжкультурної комунікації сприяє поширенню кращих надбань інонаціональної культури та поглибленню соціально-комунікаційних зв'язків. Відтак, вбачаємо проблему у нестачі наукових досліджень, пов'язаних з упровадженням інноваційних соціально-комунікаційних технологій у сфері розвитку соціального інтелекту.

Чимало матеріалів наукових конференцій, індивідуальних досліджень присвячено вивченню місця і ролі бібліотеки у соціальних комунікаціях, а також різноплановим заходам, які реалізуються книгозбірнями з метою сприяння розвитку соціального інтелекту, автоматизації інформаційно-бібліографічного обслуговування тощо. Бібліотека як учасник системи соціальних комунікацій є предметом уваги цілої низки науковців: Н. В. Веретеннікова [1], Т. Ю. Гранчак [2; 3], І. О. Давидова [4], Л. М. Колечкіна [6], В. В. Різун [7], В. В. Струнгар [8] та ін.

Незважаючи на активне використання

комп'ютерно-технологічних засобів і шляхів автоматизації інформаційно-бібліографічного обслуговування, вітчизняні і зарубіжні дослідники недостатньо приділяють уваги бібліотекам як інтеркультурним навігаторам у інформаційному просторі. Стаття присвячена інноваційній соціально-комунікаційній технології під назвою інтерактивний захід «жива бібліотека», яка нині активно впроваджується бібліотечними установами та іншими соціальними структурами.

Мета статті – розкрити суть інноваційної соціально-комунікаційної технології, яку сучасні бібліотеки використовують для гармонізації міжкультурної комунікації.

Соціальна комунікація, в своїх витоках, мала вигляд інформаційної діяльності, в результаті якої формувалася сукупність повідомлень для встановлення зв'язків між різними структурами суспільства. Але з появою засобів масової комунікації вона якісно змінилася і почала справляти істотний вплив на суспільну свідомість. Необхідно зауважити, що інформація до цільової аудиторії засобів масової комунікації потрапляє не безпосередньо, вона обов'язково проходить через вихідне джерело даних, попередньо опрацьовується медійниками та критиками, отримуючи емоційне забарвлення у потрібному для відправника руслі. Це означає, що кожний учасник міжособистісної, міжгрупової чи міжкультурної комунікації як споживач інформаційного продукту засобів масової комунікації може піддаватися маніпулятивним впливам. А як відомо, маніпуляції будь-якого характеру мають на меті контролювати та видозмінювати світосприйняття суб'єктів, коригувати їх вчинки, дії. В результаті, представники соціуму,

як мінімум, переосмислюють своє ставлення до оточуючого світу, і як максимум – цілковито піддаються цільовому впливу на їхню свідомість і стають заручниками отримуваної інформації. Завдяки технологіям соціальної комунікації певна ідея чи думка передається від джерела до отримувача, змінюючи у потрібному руслі поведінку, соціальні знання та установки останнього.

У соціальному просторово-часовому континуумі саме бібліотека виступає активним учасником системи соціальної комунікації, допомагає налагоджувати зв'язки із соціумом, здійснює навігацію в інформаційному просторі. Сучасна книгозбірня дедалі частіше виступає базовою соціально-комунікаційною структурою, яка, за словами І. О. Давидової, концентрує комунікаційну культуру суспільства і забезпечує комунікаційні процеси з використанням документів, інформації, знань. Науковець переконана, що унаслідок суспільного поділу праці, розвитку продуктивних сил і виробничих відносин бібліотечна діяльність стала соціальним інститутом. Адже бібліотекар має можливість впливати на розвиток цивілізаційного процесу, на зміни в інтелектуальному та когнітивному ресурсах суспільства [4, с. 8–10].

Нинішній соціум об'єднується у різноманітні тематичні спілки, вдається до підтримання взаємозв'язків за допомогою засобів та продуктів соціальних комунікацій. Як зауважує В. В. Різун, кожна конкретна соціальна комунікація є спілкуванням, даним в умовах штучно створеної технологічної системи духовного єднання людей, такої як: телевізійна мережа, радіомережа, газетно-журнальна система поширення, бібліотечна мережа, архівна та видавнича мережі, інформаційно-довідкові служби тощо [7, с. 3–4].

Провідний бібліотекар НБУВ В. В. Струнгар витлумачує «соціальні медіа» як новий соціальний інститут сучасного суспільства. Вона визначає їх як інтернет-сервіси, засновані на ідеологічній та технологічній базі веб 2.0, що дають змогу користувачам створювати контент і обмінюватися ним. Оскільки інструменти веб 2.0 уможливають продукування модернізованих бібліотечних послуг, актуалізується новий феномен – «Бібліотека 2.0», що передбачає використання сервісів Інтернету нового покоління в бібліотечному обслуговуванні (спеціалізована пошукова система Google Scholar). «Бібліотечні соціальні медіа» дослідниця визначає як відкриті горизонтальні структури, присвячені бібліотечній проблематиці, що використовують сучасні комунікаційні технології та є новим складником ЗМІ [8].

Учасники секційного засідання «Бібліотека як суспільно-інформаційний центр наповнення соціальних комунікацій» на Міжнародній науковій конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація» (провідні фахівці бібліотечної справи, науковці вишів) дійшли висновку, що «для посилення адресності бібліотечно-інформаційної роботи, широкого інформування користувачів про фонди бібліотеки..., важливим є використання в бібліотечній практиці соціальних медіа різноформатного контенту (текстових, відео, аудіо, графічного формату), створення бібліотечних мережевих кластерів» тощо [2].

Техніко-технологічні зміни, організаційно-структурні інновації неминуче зумовлюють функціональні трансформації бібліотечно-інформаційних установ, оновлення відповідних парадигм. Як наслідок, виникають нові форми бібліотечної діяльності: корпоративні системи, електронні бібліотеки, медіатеки [4, с. 9–10]. Н. Е. Кунанець, Н. В. Веретеннікова вважають, що вагомою складовою документно-інформаційних ресурсів сучасної книгозбірні стають електронні інформаційні ресурси, представлені у глобальній мережі Інтернет з відкритим доступом. Таким чином, електронні ресурси стають об'єктами бібліотечних технологій, а також продуктами бібліотечно-інформаційної діяльності [1, с. 279].

Інтеркультурний діалог у сфері соціальних комунікацій здійснюється шляхом створення сприятливих передумов для взаємодії наукової спільноти, громадськості та засобів масової комунікації. Безумовно, сучасна бібліотека є складовою не лише соціальних комунікацій. Вона має пряме відношення і до міжкультурних інтеракцій, становлячи основу державних інформаційних ресурсів у світовому масштабі. У даному випадку йдеться здебільшого про опосередковану комунікацію, оскільки читачі зазвичай працюють саме з інформаційними носіями, отримуючи доступ до напрацьованих іноземних вчених, письменників. Однак, якщо взяти конференції, форуми, тренінги, презентації книжково-інформаційних виставок міжкультурного рівня, то тут має місце безпосереднє здійснення інтеркультурних взаємин. Як наголошує Т. Ю. Гранчак, у рамках масштабного проекту з організації Світової цифрової бібліотеки відбувається «безперешкодне представлення через Інтернет у багатомовному форматі найкращих зразків культурної спадщини різних країн світу, а також – створення ресурсів для розвитку співпраці між партнерськими інституціями» [3, с. 49–50].

Пріоритетними в описаному міжкультурному проєкті є обговорення питання створення колекцій, оцифрування фондів, ознайомлення із монографіями вчених, унікальними рукописами, працями письменників тощо.

Цілком очевидно, що середовище бібліотечно-технологічних процесів на різних його рівнях потребує якісних змін:

- у технічній сфері – зміцнення матеріально-технічної бази, розроблення технологій комплектування, зберігання і забезпечення доступу до документів, модернізація роботи з електронними документами, автоматизація інформаційно-бібліографічного обслуговування;
- стосовно людського чинника – налагодження комунікацій між адміністрацією та персоналом бібліотечних установ, покращення масової комунікації між трудовим колективом бібліотеки та її відвідувачами, формування комунікаційної компетентності працівників, поглиблення знання іноземних мов, орієнтація в документопотоках тощо.

Діяльність недержавних інститутів у сфері міжкультурного співробітництва створює конкурентне середовище щодо бізнес-партнерів, державних і міжнародних ресурсів, залучення людського потенціалу. Інститути громадянського суспільства надають великого значення питанням культури як універсального контексту, що спричиняє розмаїтість національно-культурних потреб соціуму, а також – комунікації, як одного із фундаментальних видів взаємодії між людьми. Бібліотеки як мультисервісні інформаційні центри нині дедалі частіше проводять такий інноваційний інтерактивний захід, як «жива бібліотека». Саме він формує передумови для проведення повноцінного діалогу між представниками різних груп населення. Результатом заходу є, перш за все, зміна поглядів, пріоритетів, переоцінка цінностей, формування позитивного ставлення до осіб, які є «іншими» за своїми уподобаннями, віруваннями, ціннісними орієнтаціями.

Інтерактивний захід «жива бібліотека» сприяє поширенню ідей полікультурності. Під час його підготовки та проведення формується відповідна команда [10]:

- менеджер / координатор проєкту – високо вмотивована людина чи група людей, організацій, котрі несуть відповідальність за підготовку, проведення та подальший розвиток проєкту;
- асистент менеджера проєкту. Він підтримує комунікацію з недержавними інституціями,

зв'язується з «книгами», фасилітує зв'язки з громадськістю;

- волонтери, які безкорисливо допомагають організувати захід, розповсюджують листівки, флаєри перед та під час акції;
- PR-менеджер; фандрейзер (в ідеальному випадку);
- графічний дизайнер; фотограф; журналісти;
- «бібліотекарі» – координатори процесу спілкування в «живій бібліотеці», завдання яких: роз'яснення «читачам» правил роботи бібліотеки, методів поведінки з «книгами» та регламенту; реєстрація «читачів»; видача «книг»;
- «словники» – перекладачі, котрі є містком між «книгами» та іншомовними «читачами»;
- «книги» – люди, які відчувають певну стигму і дискримінацію через проблеми зі здоров'ям, соціальну приналежність, категорію інвалідності, специфічні погляди та стиль життя, через сексуальні уподобання чи політичні переконання. Зазначені представники повинні бути відкритими і готовими поділитися досвідом, власними переживаннями під час спілкування з «читачами».

За тематикою «книги» класифікують на:

- 1) соціальні (журналісти, карлики, волонтери, мужчина-вихователь, працівники секс-індустрії, бездомні, біженці, ВІЛ-інфіковані, колишні ув'язнені, наркозалежні тощо);
- 2) іноземні (американці, британці, цигани, афроамериканці та інші);
- 3) релігійні (православний священник, мусульманин, буддист, єврей, кришнаїт і т. д.);
- 4) субкультурні (готи, автостопери, екстремали та інші).

Власне «читачами» «живої бібліотеки» можуть виступати будь-які відвідувачі заходу, котрі мають бажання поспілкуватися з «книгою» на певну тематику, задати питання і прагнуть сповідувати ідеї полікультурності. Подібні інтерактивні зустрічі мають велике значення для соціально-комунікаційного розвитку суспільства, оскільки громадяни досить часто керуються стереотипними уявленнями, установками, чутками та плітками про представників інших культур, у них відсутнє толерантне ставлення до останніх.

У літературі існує чимало визначень, пов'язаних з інноваційним заходом «жива бібліотека». «Жива бібліотека» – це міжнародний громадсько-просвітницький проєкт, присвячений різноманіттю суспільства, взаємоповазі та мирному співіснуванню у світі [9]. Унікальність методики інтерактивного заходу полягає у тому, що «жива

бібліотека» забезпечує безпосереднє спілкування мешканців міста з вказаними групами меншин і, як наслідок, руйнує бар'єри непорозуміння та упереджене ставлення [5].

Інноваційна соціально-комунікаційна методика «жива бібліотека» допомагає учасникам та організаторам відкрити для себе нову змістовну інформацію щодо людей, котрі проживають на іншій території, відрізняються за расовими ознаками, професією, віросповіданням тощо. Завдяки такій інтерактивній формі відвідувачі, маючи по 10–40 хвилин для спілкування із кожною «книгою», у невимушеній обстановці формують у собі почуття поваги, інтерес до людей з інших соціальних, етнічних та професійних груп. Демонстрація спільного, акцентуація відмінного, мирно налаштовані дебати дають можливість учасникам «живої бібліотеки» обговорити та озвучити перспективи подальшого знайомства / співпраці, отримані під час розмови з «книгами».

Позитивною перевагою таких зустрічей є те, що соціально-комунікаційний інтерактивний захід, який, зазвичай, проводять на територіях проживання представників недержавних інституцій, дає змогу учасникам задавати необмежену кількість питань людям різного етнічного походження, відмінних вірувань та культурних традицій, дізнаватися про особливі прояви їхньої життєдіяльності у місцях проживання. А з іншого боку, «книги» мають можливість толерантно зреагувати на те чи інше некоректне запитання «читачів».

Вперше інноваційний проект «жива бібліотека» був запущений у 2000 р. під час проведення музичного фестивалю «Roskilde» в Данії. Організатором заходу виступила асоціація «Зупини насилля» («Stop the Violence»). З 2002 р. практика втілення ідей полікультурності стала невід'ємною частиною програм Ради Європи для молоді. Невдовзі цей інтерактивний захід «жива бібліотека» розширив свої кордони. Спроби сформуванню у різних груп людей толерантне ставлення до представників інших культур, вірувань, традицій робилися і в українських містах: Ужгороді, Львові, Черкасах, Луцьку, Полтаві, Івано-Франківську, Чернівцях, Тернополі, Чернігові, Мелітополі, Каховці, Стрию, Умані. Місцем проведення зустрічей для міжкультурного спілкування були міські площі, навчальні заклади, парки, бібліотеки, конференц-зали тощо.

Таким чином, у результаті масової комунікації у людини поступово розширюється кругозір, формується не тільки полікультурний світогляд, а й

полікультурне ставлення до оточуючих конкретних членів соціуму. Адже продукти засобів масової інформації і комунікації знайомлять населення із актуальними суспільно-політичними подіями, справляють вплив на життєдіяльність особистості, великою мірою визначають характер її емоційного світосприйняття тощо. Кожна особистість може вільно обирати джерело інформації, вислуховувати точку зору не лише вузького кола фахівців, офіційних представників влади, а й опозиційних структур. Відповідальний підхід до сприйняття інформації, у тому числі – із закордоння, надасть громадянам можливість об'єктивно оцінювати ту чи іншу ситуацію, а отже уникати загрозливого її впливу.

Висновки. Бібліотечні установи вже давно перестали бути лише осередком інформаційних ресурсів та архівних даних. Завдяки інноваційному техніко-технологічному розвитку вони дедалі частіше виступають як навігатори суспільно-політичної діяльності, як соціально-комунікаційні рушії інтелектуального потенціалу. Неосяжний обсяг літературних джерел, архівних даних у фондах бібліотек змушує фахівців докладати великих зусиль до їх колекціонування і систематизації. Відсутність практичних навиків у користувачів бібліотек ефективно використовувати інформаційно-комунікаційні технології породжує невідповідність отриманих джерел (літератури) до вихідних критеріїв пошуку. Тому закупівля нового обладнання, розроблення спеціальних прикладних програм, формування інформаційно-комунікаційної компетентності серед бібліотекарів, забезпечення постійного доступу до мережі Інтернет, підтримка віддаленого доступу до бібліотечних послуг, своєчасне поповнення баз даних, особливо що стосується наукових досліджень та розробок на міжнаціональному та державному рівнях – ось неповний перелік актуальних завдань щодо інноваційного вдосконалення бібліотечної діяльності.

Більшість проектів сучасної комунікації популяризує культурне розмаїття, освітні та наукові обміни, регулярно впроваджує інтерактивні заходи. Застосовуючи соціально-комунікаційні інноваційні концепції, технологічні здобутки, представники неурядових організацій стимулюють формування нового мислення у громадян стосовно викликів міжособистісних відносин, професійних взаємин на національному та міжкультурному рівнях. Аналіз сучасної бібліотечної діяльності підтверджує актуальність і доцільність подальшо-

го застосування інноваційного інтерактивного заходу «жива бібліотека». Адже цей проект сприяє визнанню абсолютної цінності розмаїтості культур соціального, релігійного, етнічного та іншого спрямування. Подальші дослідження стосуватимуться соціально-комунікаційних технологій формування міжкультурної компетентності учасників системи соціальних комунікацій.

Список використаних джерел

1. Веретеннікова Н. В. Інтерфейси комунікування в бібліотеці як соціальному інституті / Н. В. Веретеннікова, Н. Е. Кунанець // Соціальні комунікації в інтеркультурному просторі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів : матер. Міжнар. наук-практ. конф., 13 листоп. 2014 р. / МОН України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; за заг. ред. В. О. Огнев'юка; [редкол. : В. О. Огнев'юка, Л. Л. Хоружа, О. Є. Бондарева та ін.]. –К., 2014. – С. 278–284.
2. Гранчак Т. Бібліотека як суспільно-інформаційний центр наповнення соціальних комунікацій / Т. Гранчак // Бібліотечний вісник. – 2015. – № 6. – С. 41–42.
3. Гранчак Т. Міжкультурна комунікація як напрям діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / Т. Гранчак // Бібліотечний вісник. – 2015. – № 1. – С. 46–52.
4. Давидова І. Соціально-комунікаційна теорія бібліотечної діяльності: становлення та шляхи розвитку / І. Давидова // Бібліотечний вісник. – 2014. – № 6. – С. 8–12.
5. Жмеринчанам презентували методику «Живої бібліотеки» // Н. Мисаченко (Тренер-психолог Вінницької обласної правозахисної організації «Джерело надії») (10.10.2011 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.myvin.com.ua/ua/news/news_vin/region/10770.html.
6. Колечкіна Л. М. Перспективи розвитку соціальних комунікацій / Л. М. Колечкіна // Соціальні комунікації в інтеркультурному просторі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів : матер. Міжнар. наук-практ. конф., 13 листоп. 2014 р. / МОН України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; за заг. ред. В. О. Огнев'юка; [редкол. : В. О. Огнев'юка, Л. Л. Хоружа, О. Є. Бондарева та ін.]. – К., 2014. – С. 40–48.
7. Різун В. В. Зі статті «Соціальнокомунікаційний підхід у науці та галузі соціальної інженерії» [Електронний ресурс] / В. В. Різун. – 12 с. Режим доступу : http://journal.univ.kiev.ua/Socialniy_pidhid.pdf.
8. Струнгар В. Бібліотека і соціальні медіа: термінологічно-понятійний аспект / В. Струнгар // Бібліотечний вісник. – 2014. – № 6. – С. 23–27.
9. Живая библиотека [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://humanlibrary.ru/support/>.
10. Пособие по внедрению «Живой библиотеки»: методология преодоления стигмы и дискриминации групп, наиболее уязвимых к ВИЧ, и людей, которые живут с ВИЧ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://humanlibrary.ru/wp-content/uploads/2011/08/%D0%9F%D0%9E%D0%A1%D0%9E%D0%91%D0%98%D0%95-%D0%9F%D0%9E-%D0%92%D0%9D%D0%95%D0%94%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%98%D0%AE-%D0%96%D0%91-%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D0%B01.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 16.02.2016 р.

UDC 021.1:008:004

Olha Lalak,

postgraduate of Department of International Information, «Lviv Politechnic» National University

«LIVING LIBRARY» AS INNOVATIVE SOCIAL AND COMMUNICATIVE TECHNOLOGY OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

There is underlined in the article the role of libraries as navigators in social and political activity, as the reason of communicative and intellectual development in society. It is systematized and critically observed the role of libraries' activity in the process of intercultural communication. There is reflected some innovative social and communicative technology of realization of cross-cultural communicative processes: the interactive measure «living library». The actuality of forming the informatively-communicative competence among libraries' workers is well-proven under the act of sociocultural and technical-technological transformations.

К е у о р д с: intercultural interaction; social and communicative technology; library; innovation; «living library».

УДК 021.1:008:004

Ольга Лалак,

аспирантка Национального университета «Львовская политехника»

«ЖИВАЯ БИБЛИОТЕКА» КАК ИННОВАЦИОННАЯ СОЦИАЛЬНО-КОММУНИКАЦИОННАЯ ТЕХНОЛОГИЯ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ ИНТЕРАКЦИИ

В статье подчеркнута роль библиотек как навигаторов в общественно-политической деятельности, как социально-коммуникационных движителей интеллектуального потенциала. Охарактеризовано инновационную социально-коммуникационную технологию осуществления кросс-культурных коммуникационных процессов – интерактивное мероприятие «живая библиотека». Обоснована актуальность формирования информационно-коммуникационной компетентности работников библиотек под воздействием социокультурных и технико-технологических превращений.

К л ю ч е в ы е с л о в а: межкультурная интеракция, социально-коммуникационная технология, библиотечная инновация, «живая библиотека».